

Ярнушкевича і проф. Оскара Хансена). Активно займається різними творчими дисциплінами, свого часу був тісно пов'язаний з театром Єжи Гротовського, для якого в 1976–1981 роках проектував плакати. З 1986 р. проживає в Римі; інтенсивно є також його присутність на польській мистецькій сцені. Ранні роботи стосувалися комуністичної пропаганди («Тотальний портрет Карла Маркса», 1978) та суспільно-політичної ситуації в Польщі у період військового стану («Victoria–Victoria», 1983, нині у Національному музеї в Кракові). Найвідоміша робота — скульптурна інсталяція «Мобі Дік», 1987, нині в колекції відділу «ms2» Музею мистецтва в Лодзі, — є своєрідною іконою скульптурного мистецтва Польщі останніх двох десятиліть ХХ ст. Автор надгробного пам'ятника Кшиштофу Кесльовському (Варшава, 1997), пам'ятника «Зустріч з Федеріко Фелліні» (Ріміні, 1994), пам'ятника Фрідеріку Шопену «La note bleue» (Відень, 2010). Учасник кількох сотень колективних виставок. Лауреат нагороди ім. Катаржини Кобро, 2004, і нагороди «Золота сова Полонії», Відень, 2012.

Юрій ДОРОШЕНКО,
мистецтвознавець

МІЙ ШЕВЧЕНКО

Тарас Шевченко приходить до нас ще в дитинстві з рядками його поезій, що входять у нашу свідомість з ранніх років: «Сонце заходить, гори чорніють...», «Встала весна, чорну землю, сонну розбудила...», «І на полі жайворонки, соловейко в гаї...», «Сади рясні похилились, тополі поволі стоять собі, мов сторожа, розмовляють з полем...», «Зацвіла в долині червона калина...», «Тече вода з-під явора, яром на долину». Це все пізніше об'єднується у такий щемкий вислів: «Світе тихий, краю милий, моя Україно...».

Микола Стратілат — народний художник України, відомий графік родом з Чернігівщини, з великого колись села Макіївки — звичайно, як усі, вивчав творчість Шевченка в школі. А потім усе своє свідоме життя намагався досягнути його феномен як художника і поета, який став символом України саме через ту велику любов до рідного краю, що ніколи його не полишала. Альбом офортів Шевченка «Живописная Украина», в якому він задумав показати величну і трагічну історію батьківщини, красу її природи, життя і традиції народу, став для Стратілата-художника прикладом справжнього патріотизму. З яким ентузіазмом Тарас Шевченко взявся втілювати цей задум, прагнучи оповісти всьому світові про свою Україну, що була для нього кращою за всі Швей-

М. Стратілат. Святий Тарасій. Офорт

Екслібрис М. Стратілата. Офорт

царії чи Італії! Він писав до чернігівського цивільного губернатора П. І. Гессе, переконуючи його у важливості такого видання: «Ті, хто хоч один раз бачили нашу країну, кажуть, що хотіли б жити і умерти на її прекрасних полях. А що ж нам сказати її дітям [...]? Треба любити і пишатися своєю прекрасною матір'ю...».

У нього боліло серце за неї, за упосліджений народ, за ті пам'ятки минулого, козацькі могили, що руйнувались і зникали. І про це він писав у поезіях, у листі до Якова Кухаренка, свого друга, наказного отамана Чорноморського козацького війська: «Був я уторік на Україні — був у Межигорського Спаса. І на Хортиці, і скрізь був і все плавав, сплюндрували нашу Україну катової віри німота з москалями... Заходився я оце, вернувшись в Пітер, гравіровать і издавать в картинах остатки нашої України. На тім тижні вийде 6-ть картин, і тобі пришлю».

На жаль, Шевченкові не вдалося повністю здійснити свій задум. На це були причини і суб'єктивні, і об'єктивні, а головне — арешт і заслання. Подорожуючи по Україні 1845 р. як співробітник Київської археографічної комісії, він замальовував до свого подорожнього альбому все, що привертало увагу, вибирав з довідки найбільш цікаві і виразні мотиви і малював їх олівцем чи аквареллю. Потім задумав перевести їх в офорти і продовжити видання «Живописной Украины». Невеликого розміру, вони були дуже придатні для гравірування, тому Стратілат, набравшись сміливості, вирішив, ідучи за Шевченком, створити свою подібну серію. «Я обрав з цього альбому, — зізнається художник, — ніби мандруючи разом з Шевченком, краєвиди Андрушів, В'юниц, Чигирина, додавши до них ще деякі, виконані на окремих аркушах (Вишгород, Межигірський монастир та ін.). Ці краєвиди уособлюють образ тієї України, якою її бачив Шевченко. Вона залишилась і в його малюнках, і в поезіях. Ці місця і свої подорожі Шевченко згадував уже далеко від України, на засланні».

Ще з юнацьких років Шевченко для Стратілата — учитель і натхненник. За свій творчий вік митець створив велику галерею шевченківських образів. Це не прямі ілюстрації, це інтерпретації, роздуми над його рядками, прагнення зрозуміти його ідеали, його душу. І, звичайно ж, продовжити його справу, вникаючи і переосмислюючи його манеру гравірування, передати поетичні образи в гравюрі, яку так високо оцінював він сам і саме в цій галузі мистецтва став академіком Петербурзької академії.

«Світе тихий, краю милий, моя Україно...» — це та земля, яка входить у свідомість ще з дитинства: весняні гаї, село в мареві ранкового туману, темні стовбури дерев над річкою, дорога між вербами, калина над водою, місяць над Дніпром, хмара, що несе громовицю і зливу, — усе промовляє про доцільність і мудрість творіння. Як і Тарас Шевченко, Микола Стратілат прагне за допомогою чорно-білої гравюри передати всю красу того краю, що зветься Батьківщиною. У Шевченка вона починається з Дніпра і в поезії, і в гравюрі, хоч народився він у селі, де річки не було, і вперше побачив Дніпро підлітком. На гравюрах Стратілата теж часто бачимо цю величну, могутню річку, хоч виріс він у місцевості, де була лише сажалка. Зате як він уміє зображувати мерехтливість хвиль, місячну доріжку на воді чи

високе небо над Києвом з силуетом Андріївської церкви на тлі хмар!

«Шевченківська тематика була завжди присутня в моїй творчості з самого початку мого шляху гравера, — зізнається Стратілат. — Мало який художник, справді український художник, уникнув впливу генія Шевченка. Я не ілюстрував спеціально його твори, тобто не робив прямих ілюстрацій, а, йдучи за ними, намагався інтерпретувати поезії, які, насправді, не надаються на пряме ілюстрування. Тому я пробував передати ідею. Мені пощастило в моєму житті побувати за межами України і побачити ті пам'ятники, що стоять нині у Вашингтоні, Ватикані, Москві. Так, у тій Москві, куди вирушила Шевченкова Катерина шукати свого Івана. В моїй уяві вони зустрілися біля його пам'ятника.

*М. Стратілат. Дожилася Україна.
Офорт. Приклад з книги В. Індутного*

Про одну зі своїх гравюр, «Святий Тарасій», хочу сказати окремо. Хлопчика, що з'явився у великій родині Шевченків 25 лютого 1814 р., назвали на честь патріарха Константинопольського Святого Тарасія, бо то було напередодні його дня. Святий Тарасій, що жив у VIII столітті, очолив Вселенський собор 787 р., на якому вирішувалось питання про ересь іконоборства. Собор аргументував право художника творити образ. І я зобразив святого Тарасія, зробивши його схожим на Шевченка. У Києві є досить багато місць, пов'язаних з іменем поета. Не всі вони дійшли до нас.

На Андріївському узвозі зберігся будинок, побудований польським письменником, дослідником історії України Міхалом Грабовським. У ньому були сучасники поета Пантелеймон Куліш і Михайло Максимович. Бував тут і Шевченко в час свого останнього перебування у Києві 1859 року. Про це залишилися спогади, що передавалися старожилами, які мешкали в будинку пізніше. Грабовський, друг Пантелеймона Куліша, збирався допомагати Шевченкові у виданні і передплаті альбому «Живописная Украина».

Знаменно, що Микола Стратілат має в цьому будинку майстерню, котра виходить вікнами на стародавню вулицю, по якій колись ходили ці великі українці. І він створив гравюру, на якій бачимо історичну будівлю, нині найстарішу на Андріївському узвозі.

«В багатьох моїх екслібрисах, — говорить Стратілат, — а я їх створив майже півтисячі для відомих людей, моїх сучасників, моїх друзів, він присутній своїм «Кобзарем», своїми рядками, своїми образами».

Десятки поетичних видань з ілюстраціями Стратілата і в його оформленні вийшли у 70–90-х рр. минулого століття. З творчістю художника пов'язана низка відомих поетичних імен, що стали сторінками історії і залишаються з нами донині. Плідно працює митець також у галузі станкової гравюри. Його твори експонувалися у США, Італії, Франції, Німеччині, Македонії, Польщі, Болгарії, Росії. Цикли його гравюр «Кобзарська криниця», «Ноктюрн над Десною», «Купальські ігри», «Святині Києва» увійшли в історію українського мистецтва, бо все своє творче життя художник втілював слова Тараса Шевченка про прекрасне покликання гравера.